

A SEPSISZENTGYÖRGYI TEXTILMUNKÁSOK 1929 ÉVI SZTRÁJKJA

GAZDA LÁSZLÓ

Sepsiszentgyörgy már a múlt század közepén jelentős céhközpont volt. Azonban a századforduló évéig nem tett szert jelentős gyáriparra. Igaz, létesültek igéretes gyárkezdemények már az 1850-es évektől, egyik sem tudott kifejlődni. A kor nem kedvezett az ilyen kisipari magánvállalkozásoknak.

A sepsiszentgyörgyi textilgyár története 1880-ban kezdődött, amikor az 1878-tól működő szövészeti tanműhelynek érkező megrendeléseken felbuzdulva a helyi tőkésék megalakították az Első Székely Szövőgyár Részvénytársaságot. A kezdetben csak 20 munkást foglalkoztató üzemet 1891—92-ben újabb tőkebefektetéssel fejlesztették. Ez azonban nem hozta meg a várt nagy hasznot. Nem tudta felvenni a versenyt a külföldi tőke konkurrenciájával. Eladósodott, majd a századfordulón Klinger Henrik bécsi nagykereskedő kaparintotta meg, aki előbb bérelte, majd 1904 november 15-én megvásárolta. Az osztrák tőkésék kezén a gyár gyorsan kezdett fejlődni. 1911-ben már 200 szövőszék működött, fonalfestődét és szövet kikészítő részleget szereltek fel.

1914-ig a századeleji 50—55-ről 382-re nőtt a munkáslétszám. A mintegy 1000 munkást foglalkoztató dohánygyár mellett a város második nagy üzemévé nőtt. Ezt a fejlődést a világháború és az azt követő nehéz gazdasági viszonyok akasztották meg, de nem sokáig. A 20-as évek végén ismét fellendülőben van. 1928 március 19-én egy újabb fejlődési periódus előtt áll. 231 szövőszéket működtetett és 500 munkást foglalkoztatott. Bővi-

tették a szövődét, újabb 100 szövőszék felszerelését tervezték, amikor a válság jelei mutatkoztak. Általános volt a drágaság. A gyár vezetősége mégis a munkásoknak járó juttatások megvonásával akarta pótolni a válság okozta veszteségeket. Ez a munkásokat nagyon elkeserítette.

A válság következtében kirobbant nagy munkásmegmozdulások még csak 1929 második felében kezdődtek. De az ország munkássága már tavasszal szervezkedett, készült a tőkésekkel vívott nagy összecsapásokra (augusztusi lupényi sztrájk stb.).

Sepsiszentgyörgyön már a századelő több munkásmegmozdulást sorakoztatott fel. 1904-ben és 1920-ban a nyomdászok, 1905-ben a kőművesek, 1919-ben és 1926-ban a dohánygyári munkások sztrájkoltak. Résztvettek két általános sztrájkban. 1904-ben a vasutasok, majd 1920-ban a város összes üzeimeiben tagadták meg a munkafelvételt.

A textilgyári dolgozók már 1911 április 12—21. közt 10 napi sztrájkban szereztek érvényt követeléseiknek.

A továbbiakban részletes leírását adom az 1929 évi eseményeknek és a sztrájk előzményeinek, amely városunk legnagyobb munkásmegmozdulása volt.

1925 április 1-én a kollektív munkaszerződés lejárt. A textilgyár igazgatósága hivatkozva a gazdasági válságra, nem volt hajlandó azt meghosszabbítani. Meg akarta vonni a munkásoktól az addig élvezett textiláru és fa juttatásokat. Meghívta küldötteiket, hogy még április hónap folyamán jelentkezzenek egy újabb kollektív szerződés megkötése céljából. A munkások nem vették tudomásul a kollektív szerződés felmondását. A régi vezetőséget, Bogdán Sándort, Sztojka Dénest és Botos Józsefet leváltották, mert véleményük szerint nem képviselték következetesen a munkások érdekeit. Sok kérdésben azonosították magukat az igazgatóság véleményével. Az új vezetőségbe bevásztották Magyarósi Sándort, Mihály Istvánt, Székely Árpádot, Bokor Istvánt, Gál Józsefet, Hatházi Albert, Hatházi Gyula, Balázs Mózesné, Lovász Sándorné, Biszok Juliánna és Biszok Józsefné munkásokat.

Április 7-én a gyár dolgozói nagygyűlést szerveztek a textilgyári szakszervezet megalakítása céljából. A gyűlést a főispán engedélyezte, de utasította a rendőrséget, hogy tegyenek meg minden intézkedést a rend fenntartása érdekében. A tőkésrendszer védő hatóságok jelentéseiből megismerjük a sztrájkot megelőző tömeghangulatot és a szociáldemokrata szakszervezetek hibáit. A redőrfőnök is és az államvédelmi hivatal főnöke is főispáni feliratban számoltak be a gyűlés lefolyásáról. Előbbi

600—700, utóbbi 5—600 résztvevőt jelentett. A gyűlést Bartha Károly, a brassói bőr- és ruházati szakszervezet kiküldötte nyitotta meg. Mihály István, a Klinger-gyári dolgozók alelnöke a munkások szomorú helyzetét ecsetelte. Kérdésére: Akarnak-e a gyár dolgozói szakszervezetbe tömörülni, igennel válaszoltak. Az ideiglenes szakszervezeti tanács megválasztásakor a teremben nagy zavar támadt. Vass György asztalos a megválasztott Mihály István személye ellen agitált, aki szerinte „polgári eszméket táplál”. Sztroja György, a kolozsvári szakszervezeti központ kiküldötte ismertette a szakszervezetek célkitűzéseit és felhívta a dolgozókat, hogy lépjenek be ebbe a törvényesen működő, az állam által is elismert, a munkások érdekeit védő szervezetbe. Bende Margit, a dohánygyári szakszervezet alelnökének hozzászólása osztálygyűléstől áthatott és provokációkat tartalmazó volt. A gyűlést vezető Bartha Károly megvonta tőle a szót, amit azzal indokolt, hogy eltelt az idő. Bartha záróbeszédében kommunista ellenes szövegeket hangoztatott, óvta a munkásokat a „provokátoroktól”. Erre a terembe újabb incidens következett: Vass asztalos követelte, hogy vonja vissza a kommunista gyalázó szavait, mert ők becsületes munkások. A rendőrfőnök jelentése szerint a hatóság üritette ki a termet, a sziguranca főnök szerint a munkások csendben távoztak. Vass György és Bende Margit ellen a gyűlés után eljárás indult.

Az április 21-iki gyűlést, amelyre 400-an gyűltek össze, már Magyarósi Sándor, az új szakszervezet elnöke vezette. Résztvett Rusu Simion, a brassói munkásszakszervezetek titkára is, aki felhívást intézett a munkásokhoz, hogy lépjen be a szakszervezetbe, amelynek, mint beszédéből kitűnt, mindaddig csak 100 tagja volt. Engedélyezték a gyáron kívüli dolgozók belépését is ebbe a csoportba. Elhatározták, hogy a május 1-i ünnepség bevételét a szakszervezeti iroda butorzatának a céljaira fordítják, amelyet az Eminescu (Iskola) utca 24 szám alatti házban létesítettek.

A május 1-i ünnepséget a dohánygyári munkások március 10-én megalakult szakszervezete kezdeményezte. Nagy Viktor április 27-én kelt kérésére válaszolva a főispán 29-én közölte, hogy engedélyezi az ünnepélyt a tervezett felvonulás nélkül. Ugyanakkor tájékoztatta a rendőrséget, hogy nem engedélyezett semmiféle tüntetést és tegyék meg a szükséges intézkedéseket. A nagygyűlésen a Marseilles eléneklését, munkásdalokat, szavalatokat és május 1-ét méltató beszédeket terveztek.

A rendőrfőnök jelentette a főispánnak, hogy a helyi dohánygyári, építőipari (és textil) szakszervezetek ünnepe május 1-én 9—12 óráig a város dísztermében teljes rendben folyt le. 5—600-an vettek részt, nem kíséreltek meg semmiféle tüntetést. Azután a munkások egyrésze 2—300-an a Kolcza kertben folytatták az összejövetelt.

A szövőgyári munkások április 29-én kollektív szerződés-tervezetet kézbesítettek a gyár igazgatóságának. Felírtak a Brassói Munkafelügyelőséghez is, amely május 25-ig eredménytelenül folytatta a békéltető tárgyalásokat. Május 10-én a főispán engedélyezéssel újabb gyűlés színhelye volt a Kolcza kert helyisége. A rendőrfőnök tájékoztatta a főispánt a gyűlés lefolyásáról. Magyarósi Sándor közölte az összegyűlt munkásokkal a gyár vezetőségének azt az újabb intézkedését, hogy május 18-tól felmondtak a 44 éjszakai munkásnak. Véleménye szerint ez egy újabb sakkhúzás a gyár vezetősége részéről, amelynek célja a most alakult szakszervezet beszűntetése.

Bejelentette, hogy amennyiben a munkásokat nem fogadják vissza, május 18-tól senki sem fog dolgozni a gyárban, kimondják a sztrájkot. Közölte, hogy a Munkaügyi Minisztérium megbízottjával együtt vitatják meg a munkások által benyújtott kollektív szerződés tervezetét. A következő nap, május 11. reggelén az Eminescu utca 42. szám alatti udvaron láncait törő munkást ábrázoló plakát megjelenéséről tudósították a főispánt. Május 13-án a rendőrfőnök jelentette a főispánnak, hogy Richard Schmidt technikai igazgató és a munkások közt lefolyt tárgyalások semmi eredményre nem vezettek. A munkások követelése 14 millió lej kiadástöbbletet jelentene a gyárnak, amit nem tudnak kielégíteni akkor sem, ha kénytelen volna bezárni kapuit. Reméli, hogy a munkások a régi feltételek mellett is a munkahelyükön maradnak.

Május 19-én a rendőrfőnök azt jelentette, hogy 44 éjszakai munkást szabadságoltak a következő indokolással: „A gyár nem tudja értékesíteni termékeiket, az üzletek tele vannak áruval, amelynek értéke 10 milliókra emelkedik. Kénytelen volt egyelőre a gyárban bevezetett éjszakai munkát beszűntetni. Nem vezettek eredményre a május 22-re kitűzött tárgyalások sem.

A Székely Nép május 26-i, vasárnapi száma arról tudósított, hogy „a helyi Klinger szövőgyár munkásai május 23 óta sztrájkban vannak és a szövőgyár üzeme szünetel. . . A munkások a lejárt kollektív szerződésekben biztosított munkabérekkel nem voltak megelégedve, béremelést, valamint a családi pótlék megszüntetését követelték s minthogy ezekben a kérdésekben a munkaügyi inspektor közvetítése dacára sem jött létre megegyezés, csütörtökön reggel már nem mentek munkába, s azóta a gyár működése is szünetel“.

A Székely Nép május 30-i száma terjedelmes cikket közöl: A Klinger szövőgyár munkásai sztrájkjának háttere címen. „A sztrájk áll és a felek között a tárgyalások teljesen megszakadtak“. Azután néhány sta-

tisztikai adattal szemlélteti a munkások nyomorúságos gazdasági helyzetét. A legkisebb fizetésűek mindössze 932 leit keresnek havonta, ha a foglalkozásuk szimbólumaként kapott vásznat forgalmi áron tudják értékesíteni. Az elsőosztályú munkások havi jövedelme 2160 lei volt. Ehhez járultak a különböző pótlékok: tűzifa, ha legalább 5 éve dolgozott a gyárba, családi pótlék, amelyben mindössze mintegy 80 munkás részesült és családosoknak 6, magánosoknak évi 3 méter törölköző. Szakmunkások, ha munkaerejüket jobban kihasználják és olyan anyaggal dolgoznak, hogy megfeszített munkájuk eredményeként többletmunka keletkezik, még megkereshetnek havonta átlagosan 3—400 leit.

A következő számban a Klinger gyár igazgatóságának még terjedelmesebb válaszcikkét közölték, cáfolni igyekezve a munkások szemszögéből közölt írást, azonban feleslegesnek tartom érveiknek a felsorolását.

A rendőrfőnök főispánnak szóló jelentéséből tudunk a sztrájkoló munkások május 31-én délután 2 órakor a Kolcza kertben tartott gyűléséről, amelyen 300 munkás vett részt. Magyarósi Sándor ismertette a szakszervezeti vezetőség és a munkásbizalmiak határozatát: „Egy sztrájkoló se vegye fel a munkát egyéni szerződés alapján, mert a cél kollektív szerződés megkötése. Elhatározták továbbá, „a szakszervezeti alapból a legrászorultabb munkások segítségét“. Tájékoztatta a munkásokat a június 2-re, a színház termében kitűzendő közgyűlésről.

A dohánygyári szakszervezet elnökének, Nagy Viktornak kérésére a főispán engedélyezte a városi díszteremben egy nagy gyűlés megtartását, értesítette a rendőrséget, hogy rendeljen ki megfelelő őrséget és biztosítsák a közrend fenntartását.

A rendőrfőnök május 31-én részletesen tájékoztatta a főispánt ennek a nagy szimpátiatüntetésnek a lefolyásáról, amely egyúttal a szociáldemokrata párt sepsiszentgyörgyi szervezetének alakuló gyűlése is volt. Körülbelül 1000 munkás vett részt ezen az összejöveten, amelyet Nagy Viktor nyitott meg. Rusu Simion, a brassói munkásszakszervezet titkára a sztrájk folytatására buzdította a szövogyáriakat. Bejelentette azt az intézkedést, hogy a más szakszervezetek is segítik anyagilag a sztrájkolókat, óhajtott céljuk megvalósítása érdekében. Bruder, a kolozsvári munkásszakszervezet kiküldöttje is biztosította a sztrájkolókat az összes szakszervezetek segítségéről, hogy ne legyenek kénytelenek nyomorúságos bérért ismét leigáztatni magukat. Megbirálta a Székely Nép című lapot, amely ahelyett, hogy megmutatta volna a sztrájkoló munkások siralmas helyzetét, a kapitalisták érdekeit képviselő reklámcikket közölt. Dr. Lucian, a szoc. dem. párt kiküldötte hangsúlyozta, hogy először fejtheti

ki pártjának álláspontját ilyen népes hallgatóság előtt a Székelyföldön. A gyűlés végén megválasztották a Szociáldemokrata Párt 12 tagból álló vezetőtanácsát. A gyűlés berekesztése után 150 személy az Örkő alá vonult, ahol Váradi József és Bartalis Ferenc sírján helyeztek el virágcsokrot. Itt is rövid beszéd hangzott el, a szocializmus eszméje győzelméről.

Június elején a Klinger gyár igazgatósága feliratban kereste meg a főispánt. Közölte, hogy mivel május 1-től közte és a munkások közt minden kötelezettség megszűnt, június 4-től befejeztek bármiféle tevékenységet a gyárban. Bejelentette abbéli szándékát, hogy új munkásokat akar alkalmazni a gyárban, hogy a munkát újra megkezdjék. Ugyancsak közli, hogy az itteni munkások keresete mindig meghaladta más városok hasonló munkásainak jövedelmét.

Június 8-án a rendőrfőnök újabb jelentésben tájékoztatta a főispánt a dolgozók 7-i gyűléséről. A Kolcza kertben 450 munkás gyűlt össze. Fel szólaltak Magyarósi Sándor és Sztrója György, a brassói Textilszakszervezet titkára. Tájékoztatták a sztrájkoló munkásokat arról, hogy a gyár képviselői tárgyalási napot tűznek ki június 11-re, megbeszélni a sztrájk lecsendesítésének feltételeit.

Az utolsó nap a főispánhoz felrendelték a sztrájkbizottságot, ahol a brassói szakszervezeti kiküldött is — aki közben az igazgatósággal meg egyezett — kijelentette, hogy a sztrájk folytatása kilátástalan. Javasolta, hogy a gyáros feltételeit fogadják el és vegyék fel a munkát. A munkások megbízottai hajthatatlanok maradtak, az igazgatóság látva ezt, tárgyalásokba bocsátkozott velük s éjjel 1 órára megkötötték az új kollektív szerződést.

Június 13-án jelenti a rendőrfőnök a főispánnak, hogy a helyi Klinger gyár igazgatósága elfogadott 10-20 százalékos fizetésemelést, az 550 sztrájkoló munkásnak, s ma reggel 6 órakor végetért a sztrájk és a dolgozók felvették a munkát.

Az új kollektív szerződés biztosította a már említett béremelésen kívül a napi 8 órai munkaidőt. A késésért levont fizetés nem haladhatta meg a napibér 1/10 részét. Felmondási időben joguk volt napi 4 órát dolgozni, a fennmaradt időt munkakeresésre fordíthatták. Biztosította a dolgozóknak járó fizetéses szabadságot, ami 1—3 szolgálati év után 7 nap, 3—5 után 10 nap, 5—10 év után 14 nap, majd 10 évtől felfelé évenként 1—1 nappal nőtt maximálisan 30 napig. A május 1-i munkaszünetet rendszer díjjal fizették. A gépészeti, a melléküzemrészek munkásai, a kikészítő és a festőben dolgozók jogosultak évente két rend munkaruhára, a munkásnők és a textiliparban dolgozó férfiak évi két rend ujass kötényre.

Az első túlórára 50 százalékos, a többire 100 százalékos pótdíjat fizettek. Kimondta a munkások előléptetésének fokozatait is. Akik első évben harmadosztályú dolgozók, másodikban mint II. osztályúak, két év szolgálati idő után már elsőosztályú munkásnak számították. Igen lényeges kitétele volt az új munkaszerződésnek, hogy a bérmozgalom, vagy szervezkedésből kifolyólag egy munkás sem bocsátható el. A munkások által választott bizalmiakat az igazgatóság elismerte. Kötelezte továbbá a gyárat munkások lakására, ahol ingyen lakhatnak és olyan intézkedések megtételére, amelyek a munkás egészségét védik.

A sepsiszentgyörgyi textilmunkások sztrájkja a dolgozók fényes győzelmével végződött. Hiába volt a gyár igazgatóságának és a hatóságoknak minden mesterkedése. A munkások sorai közt nem akadtak sztrájktrőrök. (Csak néhány karbantartó munkás tevékenykedett május 4-ig a sztrájkbizottság engedélyével.) Mivel kereken három hétig (21 napig) kitartottak a végső győzelemig, ez a sztrájk a felszabadulás előtti sepsiszentgyörgyi munkásmozgalom legdicsőségesebb eseménye volt. Bizonyítja, hogy a munkások osztályöntudata magas fokra jutott. Egyes haladó gondolkodású dolgozók már 1929-ben megérték a kommunizmus eszméinek befogadására Sepsiszentgyörgyön, amelyet az elkövetkezendő időszak eseményei is bizonyítottak.

